

Bladluis

*Nieuwsbrief van de KNNV Alkmaar - Den Helder
dertiende jaargang, nummer 4, december 2023*

Winter

Ook in de winter gaan de activiteiten van de KNNV gewoon door. Ga een keer mee met een strandexcursie. Of maak kennis met mossen op een excursie van de mossenwerkgroep. En in februari is er alweer een paddenstoelenexcursie. Of geniet gewoon van de vogels in de tuin. Met de tuinvogeltelling wel graag alles noteren! Verder zijn er weer interessante lezingen.

Nieuwjaarsreceptie IVN en KNNV
De Nieuwjaarsreceptie op zondag 7 januari kan niet in Parnassia plaatsvinden, omdat het gebouw door het hoge water niet bereikbaar is zonder lieslaarzen. De bijeenkomst is verplaatst naar het Zeehuis Verspyckweg 5, 1865 BJ Bergen aan Zee. Aanvang 15.00 uur tot ongeveer 17.30. Er is betaald parkeren in Bergen aan Zee.

Strandexcursie Hargen aan Zee

Op zondag 14 januari is er een strandexcursie onder leiding van Wilbert Kerkhof. Verzamelen om 13.00 uur op het parkeerterrein van Hargen aan Zee. Tijdens de strandexcursies wordt het strand afgeschuimd en wordt geprobeerd om alle vondsten op naam te brengen. Het is altijd weer afwachten wat er is aangespoeld. De afgelopen tijd zijn er zelfs weer enkele zeepaardjes aangespoeld. Ook kun je tegenwoordig zeeschildpadden aantreffen.

Grootpoothoenders op Sulawesi nader bekeken

Een lezing door Marc Argeloo, georganiseerd door de KNNV op woensdag 24 januari, om 20.00 uur in Wijkcentrum Overdie, Van Maerlantstraat 8 – 10, 1813 BG Alkmaar. Toegang gratis

Bioloog en Alkmaarder Marc Argeloo doet vanaf 1990 onderzoek op Sulawesi, een eiland waar de evolutie voor ongekende verrassingen heeft gezorgd. Tientallen soorten vogels en zoogdieren bewonen het eiland (bijna vijf keer zo groot als Nederland) die nergens anders ter wereld voorkomen. Eén van deze soorten is de Maleo of het Hamerhoen, die z'n eieren legt in het zand van het door de zon beschenen strand of in vulkanisch verwarmde grond. Terwijl dit hoen het formaat heeft van een kip, zijn de eieren vijf maal zo zwaar als een kippenei. De energie die andere vogels moeten reserveren voor het broeden, stoppen de grootpoothoenders in hun legsel. Als de jongen uitkomen zijn ze al helemaal ontwikkeld en zelfstandig. Ze graven zichzelf naar buiten en zijn direct vliegvaardig! Helaas zijn er vele bedreigingen. Zo zijn de eieren zeer geliefd door de lokale bevolking.

Over de resultaten van de eerste 20 jaar onderzoeks- en beschermingswerk heeft Marc al in 2010 een lezing voor de KNNV Alkmaar gegeven.. Sinds dat jaar heeft hij het werk aan het hamerhoen voortgezet en bezocht hij daarvoor meest recentelijk in 2022 en 2023 Sulawesi. Wat is er sinds 2010 gebeurd? Hoe gaat het met het hamerhoen? Welke beschermingsinitiatieven lopen er nu? Dat zijn vragen waar Marc op in zal gaan. Daarnaast wordt ruim aandacht besteed aan de omstandigheden waaronder dit werk uitgevoerd wordt en komt de unieke natuur van Sulawesi aan bod.

Foto hamerhoen: Wim de Groot

Foto hamerhoen: Wim de Groot

Over paddenstoelen blijf je je verwonderen

Op de jaarlijkse paddenstoelenexcursie, op elke eerste zondag van november in de Donkere Duinen, hebben zich dit maal voor de Helderse Vallei 20 deelnemers verzameld. Ook de gidsen zijn goed vertegenwoordigd met Sylvia Leentvaar, Joke Diekerhof, Daan Harink en Freek Kalsbeek. In een korte inleiding vertellen we hoe verrassend paddenstoelen kunnen zijn door hun plotselinge verschijning, waar onze voorouders allerlei verklaringen voor hadden: 'elfenbankjes, heksenkringen, duivelsbrood' etc.

Ook komt vanzelfsprekend de functie van paddenstoelen aan bod. De meeste mensen weten wel dat paddenstoelen opruimers zijn van takken, bladeren etc., maar weinigen weten dat er ook veel paddenstoelen zijn die een innige relatie hebben met planten, zoals bomen. Via schimmeldraden zijn ze verbonden met de wortels van bv. bomen. Er vindt een uitwisseling plaats, waarbij ze de bomen voorzien van allerlei mineralen en vocht en ze in ruil daarvoor suikers ontvangen. Bomen kunnen namelijk via het bladgroen zonlicht omzetten in suikers. Maar, in tegenstelling tot de opruimers, zijn deze symbionten ('partners van de bomen') heel gevoelig voor stikstof, wat dan onvermijdelijk ook zijn weerslag heeft op de kwaliteit van de bomen. Bij afschaffing van de melkquota, nam de veestapel in Nederland toe, en namen de paddenstoelen die in symbiose leven met bomen af, waardoor ook de kwaliteit van de bomen verminderde!

Voordat we de oversteek naar de Donkere Duinen maken, komen we op een veldje waarop witte abelen groeien. Het miegelt er werkelijk van de paddenstoelen, waaronder veel 'vrienden van de bomen'. Een vriend die heel eenkennig is en alleen in symbiose leeft met populieren, waar onder de abeel, is de *gegordelde gordijnzwam*. Deze ontleent zijn naam aan de 'gordels' op de steel.

Veel mensen denken bij een paddenstoel aan een steel met hoed.

Maar er blijkt echter een enorme verscheidenheid aan vormen: zo vinden we onder enkele struiken tientallen fier rechtopstaande langwerpige draadvormige knotsjes; als je goed kijkt staan ze op afgevallen bladeren, die ze bezig zijn te verteren: het zijn *draadknotszwammen*.

Even verder zijn van een aantal boomstammen een nis gemaakt, met daarin een grote zwerm paddenstoelen: *zwerminktzwammen*. Bij het ouder vorden vervloeien deze zwammetjes tot inkt, waar vroeger mee werd geschreven. Net als de draadknotszwammen zijn ook dit opruimers.

We steken de weg over en lopen de Donkere Duinen in. Over zwermen gesproken: rond een dode boomstam hebben zich enige honderden *gewone zwavelkoppen* gevestigd. Ze zijn vernoemd naar zwavelgele koppen van lucifers. In de Chinese geneeskunst worden deze paddenstoelen al enige duizenden jaren gebruikt als antibioticum, terwijl bij ons de Britse arts Fleming de penicilline pas in 1928 ontdekte.

Elke paddenstoel vormt ook weer een leefgemeenschap op zich. We vinden een *parelstuifzwam* met daarop een zgn. *afvalvlieg*, waarvan er wereldwijd meer dan 700 soorten zijn. Deze vlieg legt haar eitjes in de paddenstoel; de larven (maden) eten de zwam vervolgens van binnenuit op. Maar een zwam dient ook als voedsel voor bijvoorbeeld slakken en muizen.

gewone zwavelkoppen

Niet alleen kunnen vrienden van de bomen heel eenkennig zijn, zoals de eerder genoemde gegordelde gordijnzwam, maar ook opruimers kunnen hun specifieke voorkeur hebben. Zo is de *muizenstaartzwam* gespecialiseerd in het opruimen van dennenappels. Deze zwam ontleent zijn naam aan de basis van de steel die 'harig' is: het zijn de zwamdraden van de zwamvlok (het mycelium). Deze soort is dus specifiek gebonden aan naaldhout, evenals de *grote sponszwam*: een goed eetbare zwam met een heel bijzondere vorm die doet denken aan een spons. Deze zwam groeit aan de voet van dennen.

muizenstaartzwam

sponszwam

En het aardige van de Donkere Duinen is dan ook dat er zowel naald- als loofbomen groeien, waarbij beide groepen hun eigen specifieke begeleiders qua paddenstoelen hebben. Inclusief de telling tijdens het voorronde een dag voor de excursie, tellen we dan ook maar liefst 105 soorten op de route.

Voor een indruk van de vormen- en kleurenrijkdom die we op deze excursie tegenkomen, verwonderen we ons ook nog over de gewimperde aardster, het heksenschermje, de paarse dennenzwam, bruine trilzwam etc. etc. en we genieten van de actieve deelname van overwegend zeer geïnteresseerde deelnemers.

afvalvlieg op parelstuifzwam

gewimperde aardster

heksenschermpje

paarse dennenzwam

bruine trilzwam

Hopelijk weer tot volgend jaar.

Tekst en foto's: Freek Kalsbeek
freek.o.kalsbeek@gmail.com

Met dank aan Agnes van de Wolfshaar voor haar inbreng bij de voorbereiding van de excursie.

Verspreidingsatlas van Nederlandse slankpootvliegen
(Diptera: Dolichopodidae)

2023

M. Poller
H.J.G. Meuffels †

EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden

Verspreidingsatlas van Nederlandse slankpootvliegen
Voor het eerst is een overzicht gemaakt van alle Nederlandse soorten slankpootvliegen, in de vorm van een verspreidingsatlas. De gegevens zijn aangedragen door 1.584 personen. Veel van hen voerden slechts één of enkele foto's van slankpootvliegen in, maar enkelen droegen honderden waarnemingen bij. De verspreidingsatlas geeft hierdoor een zeer goed beeld van de verspreiding van de vele soorten in Nederland, wat indrukwekkend mag heten voor een insectengroep die lang als 'slecht bestudeerd' te boek stond.

Verspreidingsatlas van Nederlandse slankpootvliegen

Verspreidingsatlas van Nederlandse slankpootvliegen

Figure 15-16. Verspreidingsatlas van de rhabdiniene *Synagris*, *Synagris* en *Nanobambusa*. 15. *Synagris* sp. (foto: Alexander Dijkstra), 16. *Synagris* sp. (foto: Hans Neumann), 17. *Synagris* sp. (foto: Jeroen Hogen), 18. *Nanobambusa* sp. (foto: Dick Belgien)

Versamelen, observeren en collecties

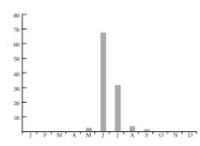
14. rhabdiniene *Chalcidopoda* en *Hydrophorinae*. 5. *Phaenobothrus nobilitatus* (foto: J. Jeroen Hogen), 7. *Flanorina* sp. (foto: Anand Wilson), 8. *Leptocryptus* sp. (foto: Jeroen Hogen)

ookom, beschikbare MSSC's binnen de vooopost van het museum een andere manier van deze veld aangeven of, te zien ook geldt MSSC's verspreiden en lokale ook trekken: bij museum groat. Het maanlijk (n) verspreiden en a en compacht.

Anepsomyia flaviventris

Basidata – 56 Amersfoortse (specimen-
oekraak: 49 / Waarneming.nl: 9). Specimen-
114 (1962). Meest recente record: 2022.
Identificatie – Parent (1958), d'Avila Fonseca
(1978).
Glokale verspreiding – Europees soort, met
aanwaken in het noordwesten en centrum,
daarbuiten enkel gekend uit Portugal (Poller et al.
2019) en Polen. Buitlanden: Groot-Brittannië,
Frankrijk, België, Duitsland en Denemarken. In
België gekend van Vlaanderen en Wallonië (11
provincies).
Verspreiding in Nederland – Aangevoerd in
tien provincies en alle ecoregio's.
Ecologie en habitat – Ecoregio's: bos. Habitat-
voorkeur: *A. flaviventris* is typisch voor bossen
(ook duinbossen) met open waterpartijen of
bosranden, waar de soort vooral in lage vegetatie
voorkomt. Ze heeft daarbij een voorkeur voor
zand- en zandleembodem. In Kenia (Grieken-
land) werd een grote populatie vastgesteld.
Fenologie – Nederland: één generatie per jaar
(eind september). Vlaanderen: juni-augustus, met
piek in juni-juli (één generatie). Overwintert in
het larvale stadium.
Status – Nederland: vijf zeldzaam (specimen-
oekraak: 6,1% van Amersfoortse; Waarneming.nl:
2,6% van Amersfoortse). Vlaanderen: Rode Lijst (Poller 2020): momenteel
niet bedreigd (code: N); actuele zeldzaamheids-
klasse algemeen (17,1% van de onderzochte
UTM 5°-Slak-hokken). Duitsland (Meyer &
Stark 2015): gekend van 1013 locaties. Groot-
Britannië (Drake 2018): Least Concern (LC -
IUCN).
Literatuur – Meuffels (2002).

Verspreidingsatlas van Nederlandse slankpootvliegen

Poecilobothrus nobilitatus

19. *Poecilobothrus nobilitatus* (foto: M. Poller)

Dolichopus unguilatus

Nieuwsgierig geworden naar slankpootvliegen?
[Download dan de verspreidingsatlas](#) (pdf: 21 MB). Deze uitgave is alleen als pdf beschikbaar en wordt niet op papier uitgebracht. De inleidende hoofdstukken geven veel informatie over de levenswijze en de ecologie.

Lezing in Den Helder door Hans Nieuwenhuijsen: Bloemen en bijen, zijn het wel vrienden?

Zaterdag 24 februari geeft Hans Nieuwenhuijsen een lezing in De Helderse Vallei met de titel: Bloemen en bijen, zijn het wel vrienden?

Locatie: De Helderse Vallei. Adres: De Helderse Vallei 9-11, 1783 DA Den Helder.

Datum: 24 februari 2024

Aanvang: 13.30 uur, toegang gratis

(In BLAD 75 stond voor deze datum de lezing van Aglaia Bouma aangekondigd, maar die wordt verplaatst naar woensdag 27 november 2024, in Alkmaar.)

Kijk eens naar die prachtige Nederlandse bloemstillevens. En kijk eens naar bloemen om je heen. Hoe verklaar je al die verschillende bloemvormen en kleuren? Ook de bloembezoekende insecten vertonen een enorme verscheidenheid in bouw: een duidelijk voorbeeld van de gezamenlijke evolutie van plant en dier. Darwin was één van de eersten die probeerden die verscheidenheid te verklaren met zijn evolutietheorie. Maar veel insecten voeden zich of hun jongen met stuifmeel. Het zijn stuifmeeldieven, die de voortplanting van de plant negatief beïnvloeden. Orchideeën, de grootste groep bloemplanten hebben daar iets tegen gevonden. Vooral manlijke bijen en wespen weten ze te misleiden. Hoe? Dat hoor en zie je tijdens de lezing.

Hans Nieuwenhuijsen was in zijn werkzame leven biologielaar aan de RSG Schagen. Na zijn pensionering stort hij zich op zijn hobby, het bestuderen van bijen en wespen. Hij is medeauteur van 'De wespen en mieren van Nederland' en 'De Nederlandse bijen' en gastmedewerker bij Naturalis. Binnen de KNNV Afdeling Alkmaar-Den Helder was hij actief in het bestuur, nu stuurt hij de aankondigingen van lezingen naar kranten en websites. Zijn laatste 'invallezing' (vervanging van een zieke Pieter van Breugel) leverde enthousiaste reacties en nieuwe leden op)

Tuinvogeltelling 2024

Vogels tellen in 3 gemakkelijke stappen:

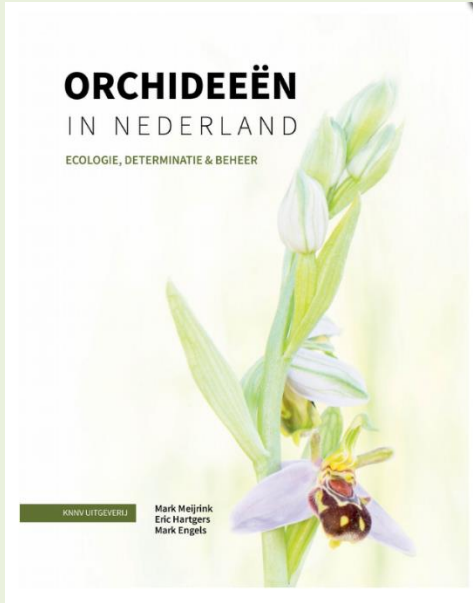
Tel op vrijdag 26, zaterdag 27 of zondag 28 januari 2024 één keer een half uur de vogels in je tuin of op je balkon. Vliegen de vogels alleen maar over jouw tuin? Die tellen niet mee.

Noteer alle waarnemingen van een soort in jouw tuin of op je balkon. Maar tel deze waarnemingen niet bij elkaar op, want dan loop je het risico dezelfde vogel dubbel te tellen. Geef alleen het hoogste aantal door van een soort die je tegelijk hebt gezien. Dus: zie je in jouw tel-halfuur 3 koolmezen tegelijk en even later 5 koolmezen? Dan geeft je door: 5 koolmezen.

Jouw telling geef je op vrijdag 26, zaterdag 27 of zondag 28 januari 2024 gemakkelijk door via de web-app mijntuinvogeltelling.nl. Het telformulier staat dan voor je klaar. Vul je telling uiterlijk maandagochtend 29 januari in vóór 12 uur.

Meer informatie op: <https://www.vogelbescherming.nl/tuinvogeltelling/hoe-werkt-het>

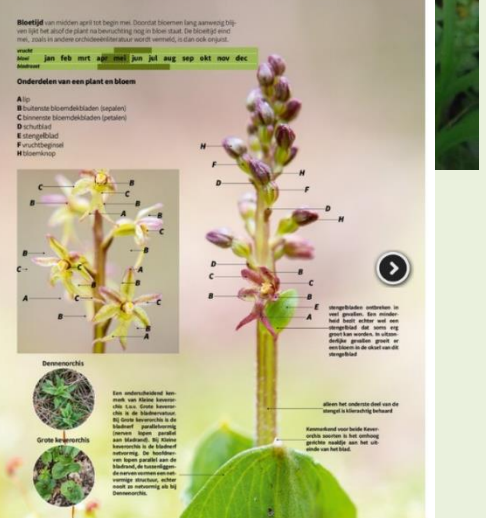
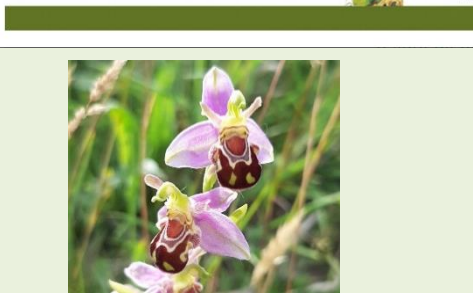
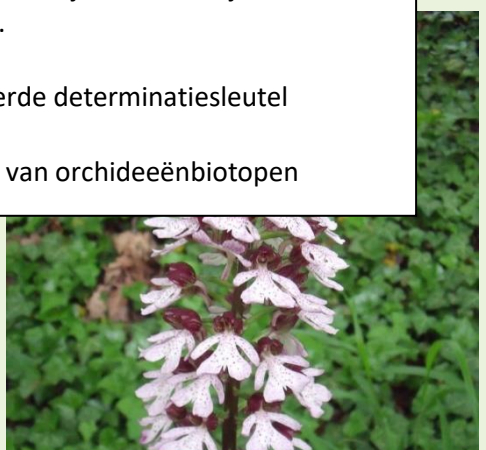

Orchideeën in Nederland
 Verwacht eind mei 2024 - Orchideeën in Nederland biedt naast een inblik in de wonderde wereld van orchideeën ook ecologische context. Waarom kiemen de zaden alleen met schimmels, hoe ziet het leven van een orchidee eruit (boven en onder de grond), hoe werkt de bestuiving, welke planten groeien samen met orchideeën en in welke vegetatietypen komen welke orchideeën voor?

Uniek is dat deze informatie ook soortspecifiek wordt beschreven. Je leert alles over de ecologie van iedere individuele soort. Geschreven voor zowel de beginnende als gevorderde orchideeën-liefhebber en rijkelijk toegelicht met verhelderende infographics, tekeningen en foto's.

Orchideeën in Nederland bevat een volledig geïllustreerde determinatiesleutel voor zowel bloeiende als vegetatieve orchideeën. Alle determinatiekenmerken worden op foto getoond en duidelijk omschreven. Aanwijsstreepjes en korte teksten geven extra informatie over deze kenmerken. Uniek voor het boek zijn de foto's van bladrandpapillen en huidmondjes waarmee je orchideeën in vegetatieve staat kan herkennen.

- Uniek standaardwerk
- Met een volledig geïllustreerde determinatiesleutel
- Meer dan 2.000 foto's
- Informatie over het beheer van orchideeënbiotopen

Auteur(s): Mark Meijrink, Eric Hartgers en Mark Engels
Druk: 2024, druk 1
Pagina's: 900 p.
Formaat: 22 x 28 cm
Uitvoering: gebonden, full colour
Verschijningsjaar: 2024
Prijs: € 99,95

Activiteiten werkgroepen

Paddenstoelenwerkgroep "De Noordkop".

Telefonisch opgeven voor een excursie op de vrijdagavond voor de excursiedag tussen 18:00 en 20:00 (Mobiel 0629299052) Coördinator: Martijn Oud, mnaj.oud@ziggo.nl

- Zaterdag 17 februari: Winterexcursie naar het Geestmerambacht.

Oesterzwammen, kelkzwammen, houtzwammen en alle mogelijke, korstjes en waasjes enz. die er in de winter te vinden zijn (tegenwoordig inclusief de eerste voorjaarssoorten).

Verzamelen om 10:30 uur bij de ingang van de Koedijkerkant van het Geestmerambacht (Vlasgat), tel: 0629299052

Strandwerkgroep

Deelnemers die mee willen rijden kunnen zich aanmelden bij W. Kerkhof. We verzamelen daarvoor op het parkeerterrein aan de zuidkant van station Alkmaar-Noord. Wilbert Kerkhof tel. 0616642993 e-mail: kerkhof01@hetnet.nl

- 14-1-2024 Hargen aan Zee, 13.00-15.00 parkeerplaats Hargen.
- 11-2-2024 Petten, 13.00-15.00 strandafgang restaurant Zee en Zo.
- 10-3-2024 IJmuiden 11.00-13.00 Parkeerterrein. Vertrek 11 uur station Alkmaar noord
- 21-4-2024 Texel Dagexcursie Vertrek 8.30. Boot om 9.30. Aanmelden verplicht. Wilbert Kerkhof tel. 0616642993 e-mail: kerkhof01@hetnet.nl

Plantenwerkgroep

De Plantenwerkgroep gaat volgend jaar in mei weer op pad.

Meer informatie bij Pieter Korstanje, tel. 072-5622278, f2hheipie@hetnet.nl

De Mossenwerkgroep

De Mossenwerkgroep gaat deze herfst weer op pad. Excursies worden soms kort van tevoren gepland en komen op de website.

Meer informatie bij Pieter Korstanje, tel. 072-5622278, f2hheipie@hetnet.nl

De Dinsdaggroep

Coördinator: Jannie Nijman, tel. 072 - 5615605, e-mailadres: j.nijman66@upcmail.nl

De dinsdaggroep start in principe om 13.30 uur. Sommige excursies kosten geld, dan staat dat vermeld. Het is handig om een duinkaart van het PWN-gebied aan te schaffen/mee te nemen. Autobezitters die mensen mee willen nemen, graag even melden via de mail. In verband met het weer kunnen afzeggingen plaatsvinden of andere startplaats, zie mail avond van te voren tot 21.00 uur.

Excursies komen op de website. Voor informatie over de Dinsdaggroep: mail naar Jannie Nijman, j.nijman66@upcmail.nl

Januari 2024

09/01 Bergen, start parkeerplaats aan de Uilenvangersweg.

16/01 Egmond, parkeerplaats bij de Bleek.

23/01 Castricum, start vanaf Johanna's Hof.

30/01 IJmuiden, start parkeerplaats dichtbij het strand.

De Woensdaggroep

Zie de website voor actuele informatie: <https://alkmaar-denhelder.knnv.nl/werkgroep/woensdaggroep/>.

Marianne Knip is de nieuwe coördinator, mknip@jxm.nl

Januari 2024

10/01 Alkmaar, Hortus Alkmaar, rondleiding door Sipke Gonggrijp.

Jaaroverzicht met foto's en evaluatie 2023.

Adres: Hortus Alkmaar, Berenkoog 43, 1822 BH Alkmaar.

Vrienden van de Hortus gratis. Entree € 6,00 p.p., rondleiding € 4,50 p.p.

Advies: koop een persoonskaart = jaarkaart: € 25,00. (Bij machtiging). Aanvang 10.00 uur.

17/01 Castricum, op zoek naar wilde zwanen en langs het Boetje van Kees. o.l.v. Ans Roos en Marianne Knip.
Start: vanaf Johanna's Hof, Johannisweg 3, 1901 NX Castricum Aanvang 10.00 uur.

24/01 Schoorl, lezing over libellen door Joop de Wit in het Buitencentrum de Schoorlse Duinen.
Adres: Oorsprongweg 1 1871 HA Schoorl. Parkeren gratis. Aanvang 13:30 uur.

31/01 Egmond-Binnen. Duinwandeling o.l.v. Ans Roos.

Start: vanaf Gasterij Nieuw Westert, Oude Schulpweg 18, 1935 EN Egmond-Binnen. Aanvang 10.00 uur.

De IJsvogelwerkgroep

De IJsvogelwerkgroep knapt broedwanden op en monitoort het gebruik ervan. Meer informatie bij Rutger Polder (ook voor het doorgeven van waarnemingen) 06 23181433, 1815jk232@hetnet.nl.

Insectenexcursies

In 2024 wordt er weer een aantal insectenexcursie georganiseerd. Meer informatie bij Pieter Korstanje f2hheipie@hetnet.nl

Kopij Bladluis

Kopij voor de volgende Bladluis kan naar Pieter Korstanje: vbs@regioalkmaar.knnv.nl

